

Når grunnlaget for U.C.D.s tilværelse er følelser, jeg tør vel si av en så prisverdig art som disse og kombinert med bevisstheten om at foreningen fra tid til annen kan gjøre en nyttig innsats for samfunnet, kan det neppe reises tvil om foreningens eksistensberettigelse.

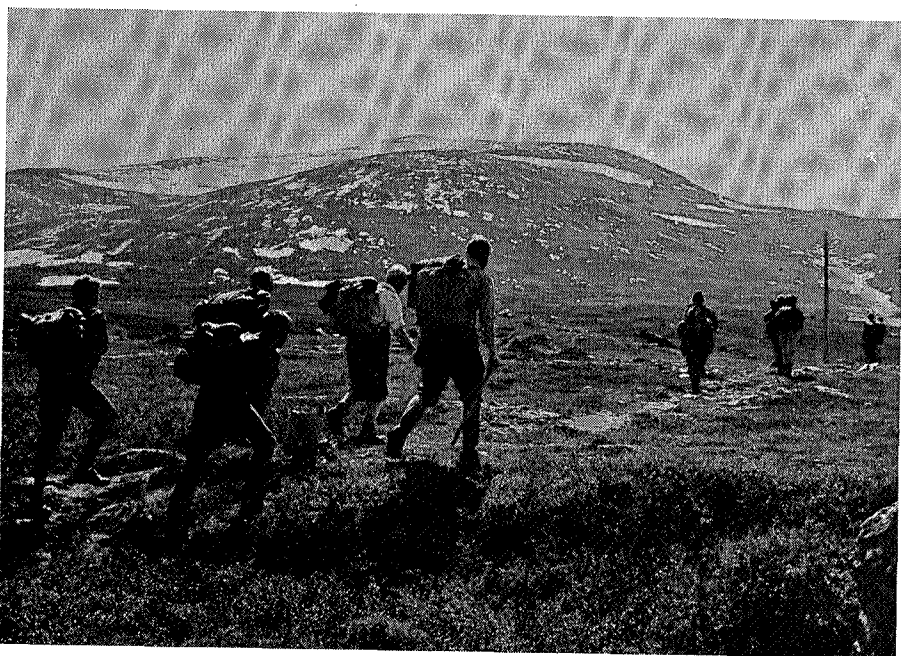
Harald Torp.

* * *

P. S.

Ovenfor er gjengitt U.C.D.s foreningsmerke. Det er en heraldisk illustrasjon av de oppgaver foreningen fra første stund har stillet seg.

Merket er komponert av dr. med. Lyder Borthen og utført av maleren Chr. Eggen.

Fellesturen i Sylene 1962. Fram fra Nedalen. Skardørsfjell

WILHELM SWENSEN

Munkholmen

En by skal ha et merke. Et karaktertrekk i sitt ansikt. Bergen har sine syv fjell, Oslo sitt Akershus, Tønsberg sitt slottsfjell. Trondheim har tre markante punkter: Domkirken, Kristiansten og Munkholmen. Domkirken har suset av middelalderhistorien om seg, helligdommen som midtpunkt for Olavs-dyrkelsen, med den ærverdige erkebispesgård i sin skygge — bygningen som uttrykker verdslighetens beskjedenhet ved siden av det opphøyede hellige. Kristiansten som vokteren over byen, sikker, selvbevisst, fast og aldeles urokkelig, men med et arkitektonisk fysiognomi som mere minner om fredelige enn krigerske sysler.

I grunnen har vi også et B-motiv i Frue kirke, som er langt mer trøndersk enn opprinnelig tenkt. Tårnets byggmester, den danske Rasmus Banch, hadde nok tenkt seg et storartet tårn i likhet med hva København kunne framvise. Til å begynne med sto kirken med flatt tak omgitt av ballustrade, hvor byens borgere kunne nyte utsikten, men denne herlighet sørget det trønderske klima for å få en ende på, og Frue kirke fikk sitt lave pyramidetak. Riktignok ble det laget forslag som kom til å stille domkirken helt i skygge, en tårnhjelm med mange ledd og storartet spir, men til dette kunne det ikke skaffes midler, og pengemangelen var den gang, som så ofte, den beste verner av den stedlige kultur. Det gikk som i Kristian den fjerdes tid. Som valgspåk satte kongen: «*Regna firmat pietas.*» Det er oversatt: Fromhet styrke rikene. Det ble vanlig forkortet til R. F. P., slik vi kan se det på prekestolen i Værnes kirke den dag i

Flyfoto av Munkholmen før forandringene som ble foretatt under krigen 1940—45

dag, og folkevittigheten omformet valgspåket etter forbokstavene til: «Riget fattes Penge».

Munkholmen har tre epoker i sin tilværelse. Den første går tilbake til vår eldste historie, til byens grunnlegger Olav Trygvasson. Hans motstander Håkon Jarl — la oss ikke glemme at det var i hans tid det ord oppsto, etter Snorre, at trønderne knurret når noe gikk dem imot! — denne Håkon Jarl, som søkte ly hos sin venninne Tora på Rimul i Melhus og ble gjemt i grisebingen. Den treske trell Kark trodde at han kunne slå mynt på sin husbond — hvorpå han raskt skar hodet av jarlen og dro til Lade for rett å innynde seg hos Olav Trygvasson. Det var et feiltrekk. Sagaen melder kort: «Siden lod Kong Olav ham føre bort og hugge hans Hoved av».

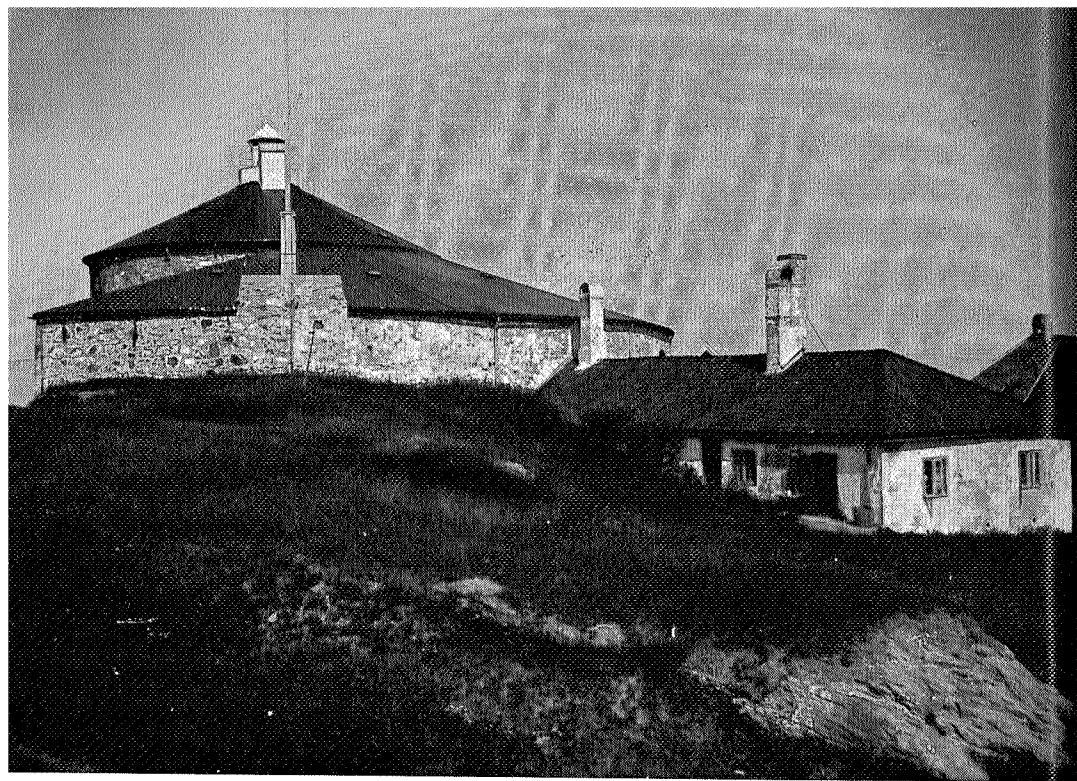
Og så kommer Munkholmen inn i bildet — den gang under et annet navn: Nidarholm. Det var noen nakne skjær ute i fjorden, og der sto en galge. Det var det utsyn man hadde fra byen — silhouetten av galgen. Som det heter i sagaen: Da for Kong Olav og en mengde bønder med ham ut til Nidarholmen og hadde med seg Håkon Jarls og Karks hoder. Holmen ble da brukt til å drepe tyver og forbrytere, og der sto en galge. Der ble Håkon Jarls og Karks hoder stillet opp,

og hele hæren ropte og kastet stein — vi synes å se dem — og sa at der kunne Niddingene fare med andre Niddinger.

Den annen epoke er fredens. Fra å være rettersted for de tarveligste forbrytelser, ble holmen opphøyet til kloster. Sikkert vet vi ikke når det skjedde — kanskje under Knut den mektige — før Hellig Olav fall. Kanskje ble det anlagt av Sigurd Ullstreng fra Børsa, som hadde vært med Magnus Barfot i kamp i Irland. Vi vet det ikke med sikkerhet, men kloster ble det på holmen, og Munkholmen har sitt navn fra denne tiden, skjønt Nidarholm var dens offisielle navn.

Det er nok ikke meget vi vet om klosteret i middelalderen, selv om det materiale som kan spores, åpner for perspektiver, for blikk inn i en tid som ikke på langt nær er utforsket. Senere hendelser har fordunklet og skygget for klosterhistorien, men en kan gå ut fra at det alltid må ha vært kontakt mellom klosteret og domkirken med dens presteskap, og folk i byen har sikkert også stått i forbindelse med munkene på Holmen. Det er sørgelig at de mindre heldige sider ved klosterlivet er det som blir bevart i historien. Ved midten av tolvhundreårene var det virkelig galt fatt, så ille at en lærd utlending, Matheus av Paris, som var knyttet til St. Alband kloster i England, ble sendt til Nidarholm for å få brakt orden i de mindre heldige tilstander. Både økonomi og orden sto det dårlig til med. Matheus fikk igjen orden på klosteret — han er kjent i historien og i kunsthistorien som en betydelig personlighet, med store kunnskaper på mange områder. Han er til og med gitt æren for løsningen av Nidarosdomens vestfront, som ble anlagt den sommeren Matheus av Paris var her for å klare opp forholdene ved klosteret på Nidarholm.

Abbed Bjørn, med tilnavn Ritabjørn — fordi han var så flink til å forme skrivelser — ser ut til å ha bidratt sterkt til å vanskeliggjøre forholdene. Abbed Bjørn synes å ha vært såre rastløs, og også sterkt opptatt av politikk. Man får et glimt av den nesten utrolige aktivitet på reiselivets område som en geistlig kunne utøve i middelalderen. Når man tenker på kommunikasjoner, strabaser, språkvanskeligheter — er det helt imponerende hva en geistlig som Bjørn Abbed kom over. Reiser til Island, til England og til Rom — innlands ferder ikke å forglemme — forteller om et virke som har

Munkholmen med det gamle kegletak og fyrlykten

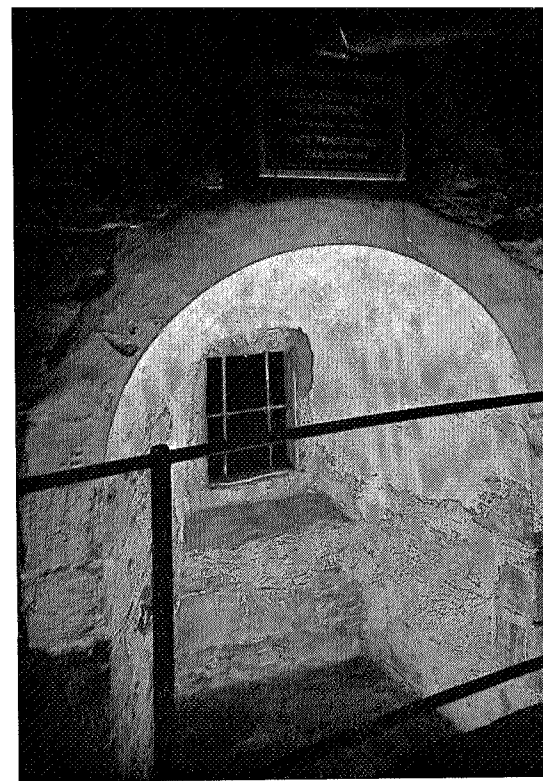
krevet både styrke og utholdenhet. Og framfor alt tid. Det er ikke å undres på at han ikke kunne overkomme administrasjonen av klosteret og at det ble et mangelfullt tilsyn med klosteret og med overholdelsen av klosterreglene.

Senere tiders bruk av Munkholmen har ført med seg at man ikke har kunnet påvise spor av klosterbygningene, men klosterseglets bilde av en rundkirke kan ikke uten videre avvises. Ennå fins trapper inne i murene. Forhåpentlig vil det bli foretatt nøyere undersøkelser. Ved siden av den runde festningsbygning ble det under siste krig funnet en rekke graver som menes å være munkegraver. Biskop Neumann besøkte Munkholmen i 1827 og forteller at han så klosterkirkens kor. Gulvet var belagt med steinfliser og det var bevart «et af Sandsten skjønt udhugget Vindue med Sønden», men også dette er nå borte.

I stedet for det nifse synet av galgen ute på holmen som byen hadde de første årene etter den var grunnlagt, med den uhygges-

stemning dette retterstedet førte med seg, kunne byens folk i middelalderen se de fredelige klosterbygningene omgitt av trær og busker — munkene var flittige hagedyrkere. Den eiendommelige runde klosterkirken som er avbildet på klosterseglet, har raket opp med sitt kegletak og sine fire spisse tårn. Munkene har rodd til og fra byen, og i stille kvelder kunne lyden fra klosterklokken klinge inn over byen.

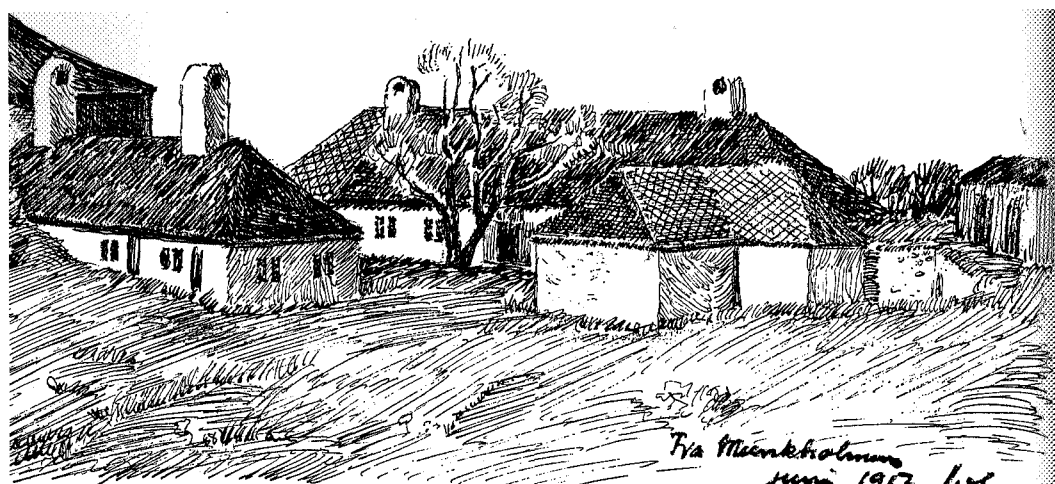
Klosteret var tre ganger herjet av brann — siste gang i 1531 — og etter den ble det ikke bygget opp igjen, og er nok snart forfalt. Vår siste erkebiskop, Olav Engelbrektsson, brukte Munkholmen i

Vinduet i Griffenfeldts selle

forsvaret mot en dansk flåte. Det heter at det ble skutt natt og dag fra holmen, og det er vel rimelig å anta at kanonene som bruktes, ble forskanset bak klosterruinene.

120 år senere laget svenskene en skanse der ute, etter at Sverige var tildelt Trøndelag ved Roskildefreden, men straks Trøndelag igjen var norsk, bgynte festningsanlegget for alvor. Fra å være den hyggelige øy hvor klosterbygningene lå lunt og vakkert, med stillhet og fred uttrykt i hele anlegget, ble barokkens festningsbyggere snart klar over det strategisk viktige punkt og nødvendigheten av at det ble faglig militært sikret. Anlegget av bastionene som ble muret opp rundt hele holmen, krevet en mengde stein, og det heter at det ble fraktet stein fra Steinvikholm og ellers fra steinbrudd i nærheten av byen. Det er reknet med at det runde tårnet ble oppført som festningstårn fra grunnen. Senere ble det bygget en mur utenom tårnet — 5 meter tykk og noe lavere enn tårnet. Det er bare en del av denne ringmuren som ennå står. Bastionene ble bygget ut etter en stjerneplan, så Munkholmen etter hvert ble som et pinnsvin med

Fra Munkholmen

Fra Munkholmen
juni 1917 W.S.

Tegn. av forf. 1917

pigger ut til alle kanter. Vollmurene slik vi har dem i dag, har ingen likhet med de opprinnelige, dristig formede bastioner. Bygninger vokste opp innenfor vollene — kommandanten skulle ha bolig, og det måtte sørges for hus til besetningen. Det vokste etter hvert fram et lite anlegg ute på holmen. Tårnet dominerte nok, og de hus som ble oppført, fikk den enkle og fine arkitektur som med rette har gjort militæretatens byggverk aktet. Det er en overordentlig enkel utnyttelse av stilen, vesentlig bygget på proporsjoner og med sikkert materialvalg. De lavere enetasjes bygningene har en egen lunhet, samspillet med de høye, valmete takene, tekket med røde teglpanner, er ypperlig, man føler seg vel blant slike hus. Dessverre har siste krig satt skjemmende merker — en lang og klosset formet ark på kommandantboligen, en påbygget etasje på en av sidebygningene — det er merker som bør fjernes, fordi det her er det opprinnelige som skal være ledetonen.

For den som i dag kommer til Munkholmen, virker festningsanlegget noe gammelmodig, og det vil mulig bli til at vi kan få Munkholmen til å framstå som et fredens minne, men da må det som sagt sørges for at de skjemmende utvekster som siste krig har forårsaket blir fjernet. Det er av viktighet, men også kravet om en virkelig arkeologisk undersøkelse må etterkommes. De rike tradisjoner roper om at heller ikke denne side blir oversett.

En tid var det — i gamle dager — anledning til å slå seg ned på vollene, mens selve festningsområdet innenfor var lukket med et

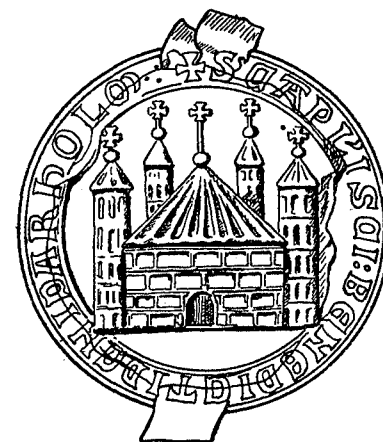
gjerde, som også hadde en stansmesig port med murte portstolper. Etter som Munkholmen var en festning ble det også satt opp et militært reglement for denne porten. Den skulle lukkes klokken 9.00 om kvelden, og til det trengtes tre mann utkommandert. Gjerdet var et trestakitt og underlatt forgjengelighetens lov. Midler til en reparasjon fantes ikke. Gjerdet råtnet ned. Men porten sto, takket være sine solide stolper. Trondheims-borgerne hadde sin stille fryd ved å spasere på Brattøra i kveldsstunden for å oppleve reglementets oppfyllelse — det hadde nemlig motstått tidens tann. Presis klokken 9.00 kunne man se tre mann komme marsjerende fram til porten, låse den omhyggelig og så tre tilbake. Den ensomme port, uten gjerde, er symbolet på en plikt-oppfyllelse som har avskrevet sansen for realitetene.

Det går ennå sagn om Munkholmen som oppholdssted for farlige og viktige fanger. Høyest på listen raker Griffenfelt. Hans celle er blitt fjernet, det er beklagelig, fordi kildene melder om at han brukte veggene til nedtegning. Det er over hundre år siden cellen ble tatt bort — vindusrutene i cellevinduet ble også fjernet og kastet i fjorden. Men Griffenfelts minne lever. Det er uløselig knyttet til Munkholmen. Hans tunge skjebne griper ennå — han selv fikk prøvelser nok og lærte å vurdere livets omskiftelser. På vindusruten skrev han med diamanten i sin ring:

«Da verden ble meg vred,
da lærte jeg å kjenne
for alvor først min Gud,
meg selv, min venn, min fiende.

Min fiende var meg gram,
Min venn var svikefull,
Selv var jeg skrøpelig.
Gud ble alene hull.»

Munkholmen har muligheter, store muligheter også å by vår egen tid. Som badeplass har den lenge hatt godt ord, også den side ser ut til ytterligere å bedres. Og kombinasjonen med det rike historiske

Nidarholm Klosters segl

Munkholmen i dag. Tårnet påbygget og gitt flatt tak. Kommandantboligen har fått en lang, skjemmende ark. Bygningen til høyre for Kommandantboligen er påbygget en etasje. Bak tårnet sees det gjenstående av ringmuren.

minne som avspeiler en side av Trondheims og Trøndelags historie gjennom et tidsrom av snart 1000 år, vil også kunne gi vår tid noe, både for øre og sinn. Men skal Munkholmen gi plass for vår slekt, da la oss fra første stund legge vekt på at dette er historisk grunn. La oss minnes opprinnelsen, hvor uhyggelig den enn synes — det var dog for å hevde lov og rett at holmen gjorde sin første tjeneste. La oss minnes klostertiden, med dens fred, dens virke for religiøs kultur — og la oss minnes de mange år Munkholmen var vårt vern — la den fortsatt være et vern om vår kultur og et fristed til hvile fra hverdagens strev og strid.

NARVE KRINGEN

Til seters i særoppdrag

Arkitektstudenter brukes til så mye rart, både kjedelig og morsomt. Nå skal ikke jeg beklage meg over tilstandene, men heller fortelle litt om en av de oppgavene jeg har hatt mest glede av.

Det har seg nemlig slik at vi i en av feriene fra Høgskolen skal måle opp 1 stk. gammel bebyggelse. Bebyggelsen skal helst ha en betydelig alder, ellers står vi i grunnen ganske fritt med hensyn til hva vi vil ta for oss. Nå ja, jeg kunne godt tenke med å kombinere hele greia med en liten fjellferie, så jeg gikk til Haave på Byåsen for å høre om han visste av noen eldre seter som var i en slik forfatning at Riksantikvariatet kunne ha interesse av å ha den registrert. Jo da, han kunne anbefale Skakkelvollen i Meråker, og det kunne jo være interessant. Jeg hadde lenge hatt lyst til å få greie på hvordan det ser ut østafør Sonvatna.

I slutten av august dro jeg da opp med tommestokk og proviant og papirer og fiskeutstyr og det ene med det andre. Resten av familien var bærere. Jeg installerte meg i en av de gamle seterbuene, og pakka ut pikkpakket. Dette så jo lovende ut, tenkte jeg. Jeg hadde nesten ikke gjort regning med at husene skulle være såpass at en kunne bo i dem, men her var det jo både senger og komfyr og såpass til husgeråd at en nøysom husmor ville ha vært fornøyd.

Jeg mente nå så smått å ha gjort rett for litt kaffe, henta tørrved og fyrte opp i komfyren. Det viste seg imidlertid å by på større vanskeligheter enn jeg i grunnen hadde gjort regning med på forhånd. Røyken så ut til å misforstå hele opplegget, og kom ut gjennom